

ГУМАНІТАРНА ІНТЕРВЕНЦІЯ – НОВЕ ЯВИЩЕ ЧАСУ

КОСТЕНКО Г.Ф.,
кандидат військових наук, доцент

**Дипломатична академія України
при МЗС України**

Рецензія на навчальний посібник: Неліп М.І., Мережко О.О. Силовий захист прав людини: питання легітимності в сучасному міжнародному праві. – К.: Наукова думка, 1998. – 193 с.

XX століття, що минає, виявилось найбільш кривавим в історії людства: в його воєнних конфліктах загинуло близько 145 млн. осіб, третина яких – представники слов'янських народів. При цьому принципово важливо зазначити, що кількість жертв мирного цивільного населення у загальній кількості людських втрат постійно зростала: у першій світовій війні загинуло - 5% цивільного населення, у Другій світовій війні воно становило - 50% загальних втрат, у Корейській війні - 84%, під час В'єтнамської війни – 90%, у Чечні – 95%. Є підстави вважати, що за результатами нещодавніх ударів США та Англії по Іраку цей процент ще вище.

Ані створений більше 125 років тому Міжнародний Комітет Червоного Хреста, ані ООН, яка нещодавно відзначила свою 50-ту річницю, незважаючи на спільні титанічні зусилля, виявилися не в змозі призупинити хоча б на якийсь період воєнні конфлікти. У наш час на планеті відбуваються 48 збройних конфліктів, в яких беруть участь 67 держав. (Під час Другої світової війни воювала 61 держава)¹. Фактично сьогодні ми маємо третю світову війну у жевріючому режимі.

В результаті кількість біженців досягла безпрецедентної величини – більше 30 млн. осіб. Мирне цивільне населення перетворилось на заручника в воєнних конфліктах. Силовий захист прав людини трансформувався у проблему глобального масштабу. Цьому виключно важливому питанню сучасності присвячена книга двох вчених – однодумців.

У цій книзі вчені-міжнародники на основі значного історико-емпіричного матеріалу розкривають витоки теорії та права силового проведеного миротворчих операцій у формі гуманітарних інтервенцій. Автори дуже тонко і чутливо побачили нову функцію збройної сили, якої ніколи

¹ При цьому щорічно відбувається близько 30 збройних конфліктів.

раніше не існувало в історії людства і яка пов'язана з силовим захистом прав людини.

В останні роки світ був свідком вражаючого зростання кількості і масштабів проведення миротворчих операцій із застосуванням збройних сил. За цих умов виключно важливого значення набуває міжнародне право і в першу чергу – усунення існуючих у ньому протиріч. Так, наприклад, ще й досі не з'ясовано правовий статус воїна-миротворця: він – комбатант чи некомбатант.

Автори роботи, що рецензується, відстоюють активну позицію сучасних учених. Вони відмовились від суто описової форми викладення міжнародної практики силового захисту прав людини і пропонують свій варіант вирішення проблеми, про що свідчать пропозиції до основного тексту книги.

У книзі вперше з'ясовується актуальне питання сучасності: непридатність норм міжнародного гуманітарного права (викладених насамперед у чотирьох Женевських конвенціях 1949 р. і Додаткових протоколах до них 1977 р.) до особливостей миротворчих операцій ООН. Глибина проробки і широта бачення проблеми дає привід для обґрунтованого оптимізму щодо можливого внеску вчених України у вирішення цього важливого питання. Широкий спектр поглядів і концептуальних підходів, які показані в роботі, вселяє таку надію.

Матеріали, що пропонуються читачеві, переконливо підтверджують характерну особливість сучасності: силовий захист прав людини у зростаючих масштабах – від громадянської війни (Ліван), розпаду держави і воєнного хаосу (Руанда, Сомалі) до відновлення миру за допомогою примусових заходів (Кувейт). Це суттєво підвищує дослідницьку і навчальну цінність книги.

Беручи до уваги, що сучасна українська наукова громадськість знаходиться в глибокій методологічній кризі, яка позначилась на вирішенні проблеми переходу від планової економіки до ринкової в умовах перетворення держави із суб'єкта федерації на суверенну державу, в роботі зроблено внесок у розвиток вітчизняної правової науки. У першому розділі автори обґрунтовано сформулювали категорійно-понятійний апарат, чим досягли чіткого бачення проблеми та сприйняття всього наступного тексту. У другій частині книги запропоновано теоретико-методологічні засади вирішення проблеми, а у третьому розділі автори зосередили увагу читачів на практичних аспектах справи. Для нас теоретично важливим є те, що автори своєю роботою вдало демонструють нове явище у методології, застосовуючи її як сукупність принципів вирішення виявленої проблеми. Є всі підстави вважати, що ідеї авторів ляжуть в основу того понятійного поля, в якому мають вчитися і працювати теперішні і наступні покоління.

Книга являє собою безумовний інтерес і з іншого боку. У 1992 році Верховна Рада України своєю постановою визначила нову функцію Збройних Сил України – участь у миротворчих операціях, географія яких постійно розширюється. Поява видання, що рецензується, є реакцією на цю ситуацію і відображає прагнення зробити внесок у вирішення пріоритетних завдань національної та воєнної безпеки.

На жаль, у книзі не вдалось повністю уникнути деяких недоліків. У ряді місць матеріал подано не в формі мікротем (теза, аргумент, судження), а «рваним текстом». Крім того, у списку використаної літератури відсутнє важливе видання з предмету наукових інтересів авторів – “Симпозиум по вопросам гуманитарной деятельности и осуществления операций по поддержанию мира. Отчет. – М.: МККК, 1995, - 109 с.” Проте це не знижує цінності і актуальності видання. В цілому воно є переконливим прикладом вміння вирішувати подвійне завдання – робити внесок у науку та практику. У цьому відношенні є всі підстави запропонувати авторам розвинути свої наукові дослідження до рівня монографії.